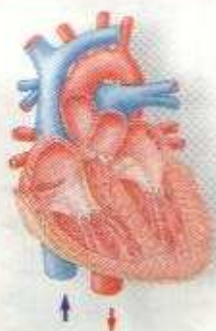

AZ EMBERI TEST TITKAI 2

A SZÍV
MINT PUMPA

BELÉGZÉS
ÉS KILÉGZÉS

ÉRZÉKSZERVEK

EMÉSZTŐRENDSZER

D'AGOSTINI

AZ EMBERI TEST TITKAI

Tartalom

- Hogy is van ez? 13
- A légzőrendszer 14-15
- A vér 16-17
- A belek 18-19
- Az agy 20-21
- Az érzékek 22-23
- Ismételj és kísérletezz! 24
- Összeszerelési útmutató ... III-IV

© 2007 De Agostini Polska Sp. z o.o.
 © 2003-2004 RBA Coleccionables S.A.
 © 2000 Dorling Kindersley Ltd.

Kiadó: De Agostini Polska Sp. z o.o.
 Felelős kiadó: Wojciech Horbatowski
 Nyomda: Grafpol sp. z o.o.

Nyomda címe: ul. Klementowicka 1, Warszawa, Polska
 Főszerkesztő: Joanna Dowgiałło-Tyszka
 Importőr: Media Service Zawada Kft.
 Terjesztés: Lapker Rt.
 Fordította: Puchatek Bt.
 Szerkesztés: Presscon/T.Balla Gizella
 Tördelés: Muriné Silva Carmen
 Illusztráció: Juan Carlos Martinez, IGS
 Nyomdai előkészítés, szedés: TOTEM, Wrocław

Megrendelésüket, illetve az előfizetéssel kapcsolatos bármely
 kérdésüket várjuk telefonon vagy postán.
 Telefon: (06-1) 453-5391

Postacím: PHOTEL Zrt., 1461 Budapest, Pf. 400.

ISBN 978-83-248-0459-7

A kiadó engedélye nélkül tilos az egész lapnak vagy
 bármely részének a másolása és felhasználása.
 Minden jog fenntartva. A kiadó figyelemzteti az árusítókat,
 hogy az aktuális és archív példányok eladása a kiadó által
 meghatározott kiskereskedelmi ár alatt tilos,
 és büntetőjogi felelősségre vonással jár.

Figyelem! A makettnak az egyes számokhoz csatolt
 alkotórészei nem 3 év alatti gyermekek részére készültek.
 A makettet ajánlatos felnőtt személy felügyelete mellett
 összeszerelni.

MÁR KÉT HÉT MÚLVA KAPHATÓ A 3. SZÁM

Egyebek között megtudhatod belőle,
 hogyan működik a vizeletkiválasztó
 rendszer, és hogyan épülnek föl a férfi
 meg a női nemi szervek.

A lappal együtt megkapod maketted
 következő alkotórészeit:

a nyakcsigolyákat és a szerelés-
 hez szükséges rögzítőgyűrűt

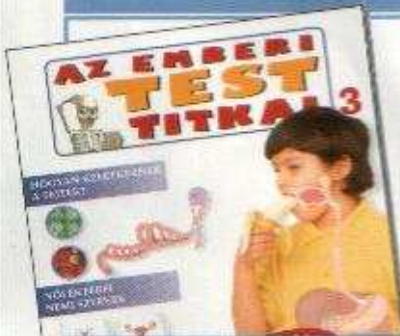
a bordákat

a hátszigolyákat

az agy jobb
 féltékéjét

Hogy is van ez?

Gondolkoztál-e már azon, vajon hányszor pislogsz naponta, vagy mi is történik, miközben dobog a szíved? Mit gondolsz, meg tudnád-e különböztetni az ízeket a nyelved nélkül? A következő oldalakon ezekre és még sok-sok hasonló kérdésre segít megtalálni a választ Okoska.

Most Okoska kérdez!

Képzeld el, hogy a tested egy gépkocsi. Az alábbi rajzon a szív, az agy, a vér, valamint a szem közül melyik felelne meg a motornak, a benzinnak, a sofőrnek, illetve a reflektornak?

MOTOR

BENZIN

SOFŐR

REFLEKTOR

Okoska megmagyarázza

- Orrunk mintegy 10 000 szagot tud megkülönböztetni.
- A kékbálna nyelve olyan nehéz, mint... egy víziló.

- Naponta több mint 20 000-szer pislogunk.

Próbáld ki Te is!

Az agyad melyik része szürke és barázdált felszínű? Az agy szürkeállományát pl. matematikai feladatok megoldásához, a kisujjad mozgásához, valamint pislogáshoz is használod.

Miért nem érzel ízeket, ha meg vagy fázva? Fogd be az orrod, és kezdjél enni egy szendvicset. Érzel ízt vagy nem? Mit gondolsz, miért?

A légzőrendszer

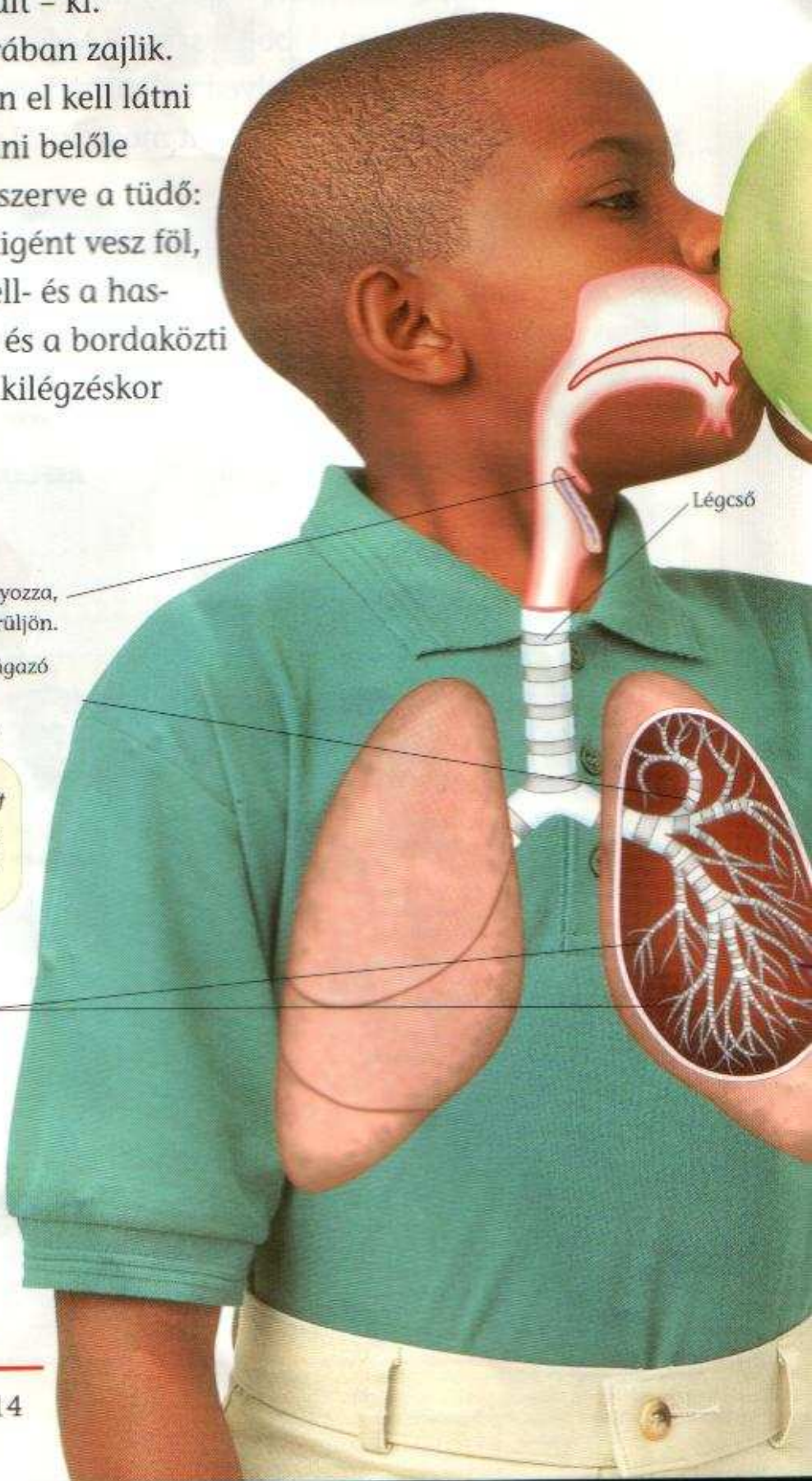
Friss levegő – be, elhasznált – ki. Ez a folyamat napi 24 órában zajlik. Szervezetünket folyamatosan el kell látni oxigénnel, és el kell távolítani belőle a szén-dioxidot. A gázcseré szerve a tüdő: léghólyagocskáiból a vér oxigént vesz föl, és szén-dioxidot ad le. A mell- és a hasüreg között lévő rekeszizom és a bordaközi izmok belégzéskor tágítják, kilégzéskor összenyomják a tüdőt.

A gégefedő becsukódik, így megakadályozza, hogy a légcsőbe étel vagy folyadék kerüljön.

A levegő a hörgők elágazó csőrendszerén át jut a légcsőből a tüdőbe.

A tüdőmnek folyamatosan levegőt kell ki-be pumpálnia. Hogyan segíthetnék neki?

A tüdőben a hörgők kisebb hörgőcskékre ágaznak szét.

Miért van szükségünk oxigénre? (lásd 4.1.o.)

A levegő áramlása

A tüdő nem csupán két nagy légsák: mindkettőjünkben sok millió kicsiny légsák - léghólyagocska - rejlik. Hajszalereikben zajlik a gázcsere: az elhasznált vér szén-dioxidja oxigénre cserélődik ki.

Itt áramlik be a levegő.

Belégzés

A rekeszizom összehúzódik.

A tüdő levegővel telik meg.

Kilégzés

A rekeszizom ellazul.

A bordaközi izmok összehúzódnak, és nyomást gyakorolnak a tüdőre.

Belégzés

A levegő a hörgőkön át áramlik a tüdőbe. A rekeszizom összehúzódik, és lejjebb ereszkedik, a tüdő kitágul, megtelik levegővel.

Kilégzés

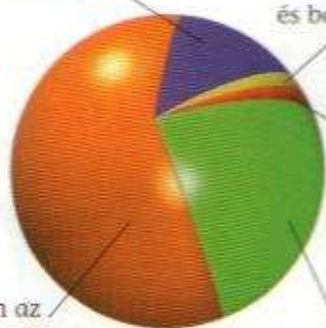
A rekeszizom ellazul, a bordák nyomást gyakorolnak a tüdőre, és kipréselik a levegőt. A tüdő összehúzódik.

Mennyi levegő!

A levegő gázok elegye. Tartalmaz még vízpárát és szilárd részecskéket is. Az összetevők arányát a labdán a színes területek nagysága mutatja.

A levegő vízpárát is tartalmaz.

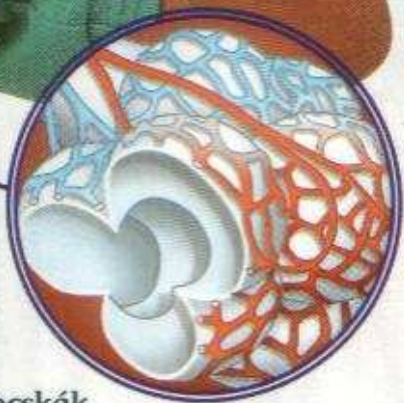
A levegőben vannak pl. füst-, porrészecskék és baktériumok is.

A szén-dioxid - a növények számára nélkülözhetetlen gáz.

A nitrogén az oxigén kísérője.

Az oxigén - az ember és az állatok számára nélkülözhetetlen gáz.

Léghólyagocskák

A hörgők léghólyagocskákban végződnek, ezek falát hajszalerek hálózák be. Ha az összes léghólyagocskát kiterítenénk, 70 négyzetmétert foglalnának el.

Okoska megmagyarázza

Életed során annyi levegőt fújsz ki, amennyi 138, óriási léggallop felpumpálásához lenne elegendő.

A vér

Testünk összes szervét erek sokasága szövi át. A bennük áramló vér el-
látja a sejteket a szükséges tápanyagokkal és oxigénnel. Ez az élethez
létfontosságú anyagok szállítására szolgáló „úthálózat” a keringési rend-
szer. Maga a vér folyékony szövet, különféle sejtekből, valamint vérplaz-
mából áll. Egy felnőtt ember ereiben összesen kb. 5 liter vér van, és a szív
pumpáló tevékenysége a teljes vérmenyiséget állandó áramlásban tartja.

Ha sorba raknád összes
véredényedet, kélszer
körbekeríthetnéd velük
az Egyenlítőt.

A visszerekben szállított
vér színe sötétebb.

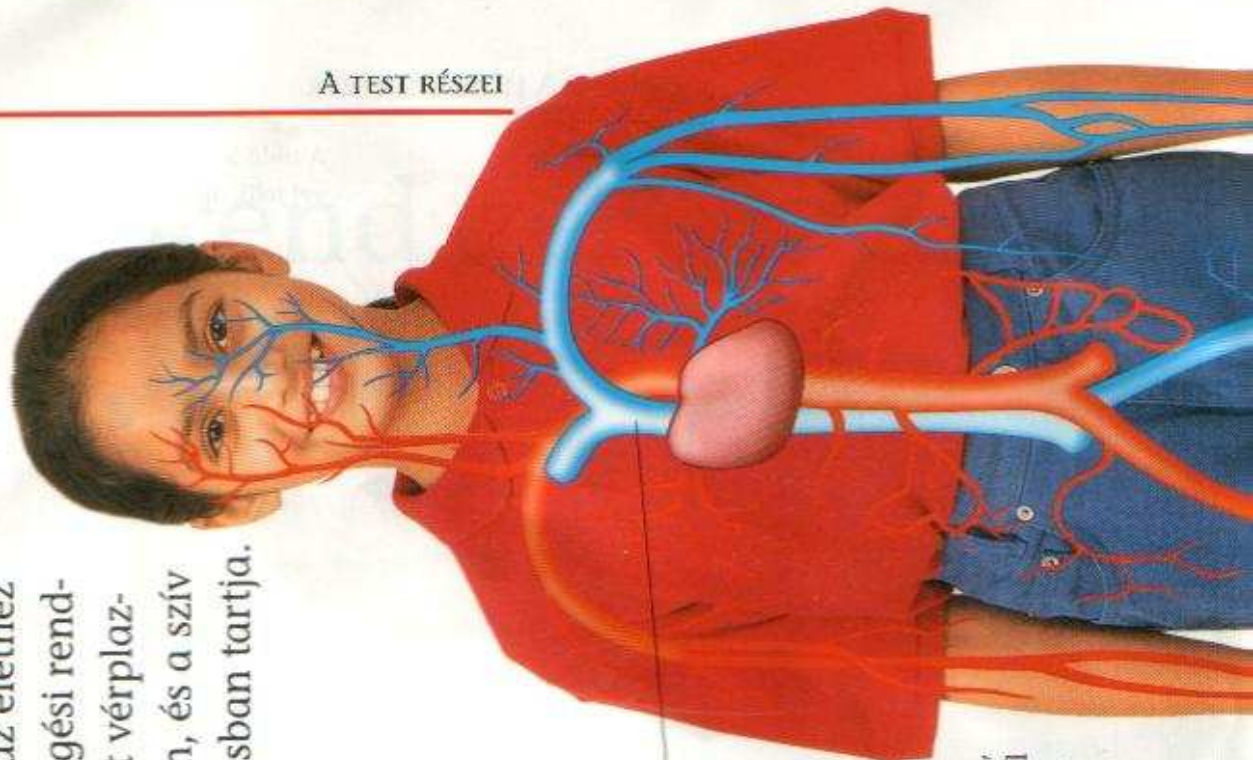

Hajszálerek

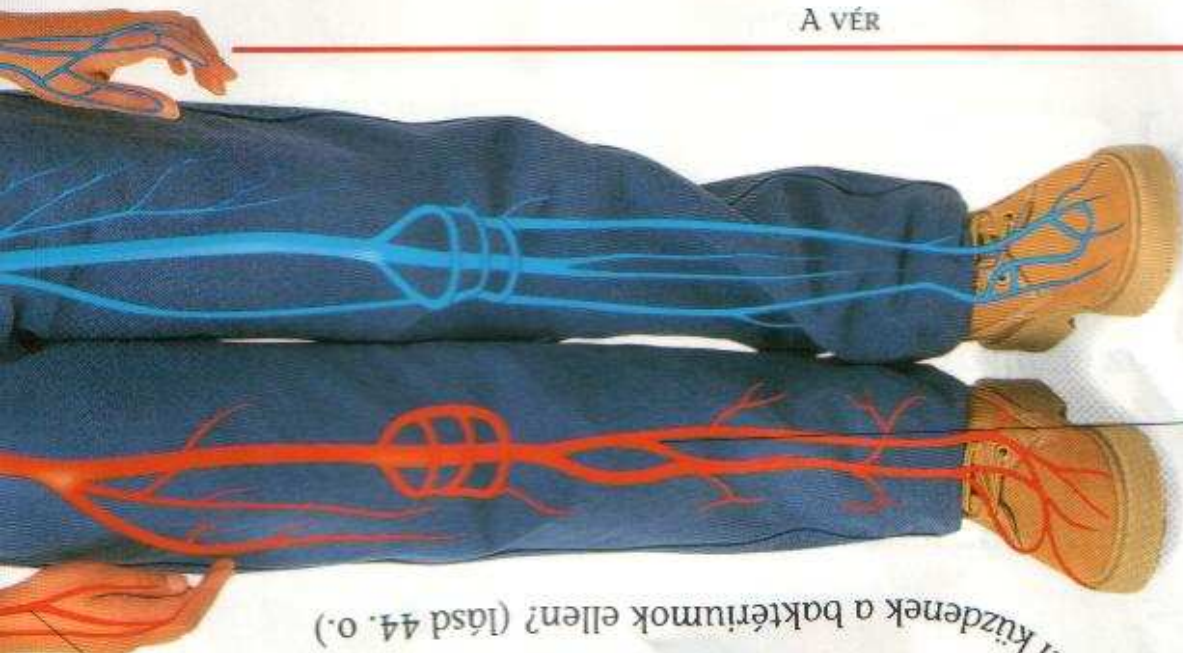
A hajszálerek a verő- és a visszereket kötik össze.
Vékony falukon keresztül megy végbe a vérben
szállított tápanyagok és oxigén, illetve a szövetek-
ben felgyülemlett salakanyagok és szén-dioxid
kicszerelődése.

Verőerek és visszerek

Szervezetünkben háromféle véredény van:
a verőér, amelyben az élénkpiros, oxigén-
dús vér áramlik a szív felől a szövetek felé;
a visszér, amelyben a sötétebb színű,
elhasznált vér visszadramlik a szövetekből
a szívbe; valamint a hajszálér.

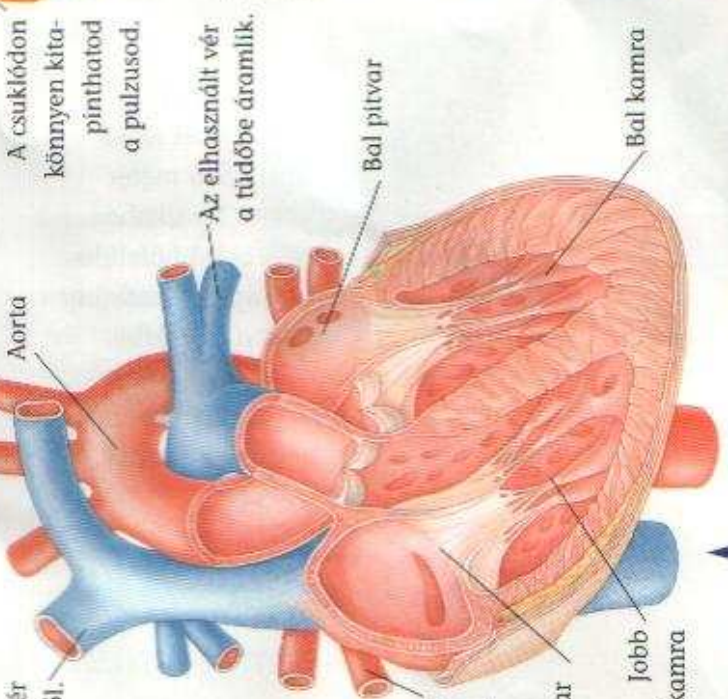

A vérnek mely sejtet küzdenek a baktériumok ellen? (lásd 44. o.)

A vér csak egy irányban áramlik az erekben.

Az oxigéntől pirosodik

A vörösvérsejtek nagy mennyiségben tartalmazzák a hemoglobint nevű fehérjét. Ha ez oxigént köt meg, színe élénkpiros lesz. A hemoglobínmolekula felelőssége az oxigén szállításáért van, ehhez a szerkezete például az elfogyasztott zsírsavakból juthat hozzá.

A csuklódon könnyen kítá-píthatod a pulzusod.

Az elhasznált vér a tüdőbe áramlik.

Bal kamra

Bal pitvar

Jobb kamra

Az oxigéndús vér a testbe áramlik.

Elhasznált vér a test felső részéből.

Hogy működik a szív?

A szív négy rekeszből áll: jobb és bal pitvarból, illetve jobb és bal kamrából.

A szívbe visszaérkező elhasznált vért először a jobb pitvarba, onnan a jobb kamrába kerül. A jobb kamra a vért a tüdőbe pumpálja, ahol az felfrissül oxigénnel, és a balpitvaron keresztül a bal kamrába áramlik.

Oxigéndús vér a tüdőből.

Jobb kamra

Jobb pitvar

Elhasznált vér a test alsó részéből.

Próbáld ki Te is!

Emeld fel vállmagasságba egy 1 kg-os zöldborsókonzervet. Nagyjából ekkora munkát végez a szíved is minden dobbanásakor. Most próbáld meg felemelni a dobozt egy perc alatt hetvenszer, vagyis két perc alatt száznegyvenszer stb...

Képzeld el, hogy egész életedben percenként 70-szer fel kell emelned egy ilyen dobozt. Pontosán ilyen nehéz munkát végez a szíved!

A belek

Az emésztőrendszer dolgozza föl az elfogyasztott táplálékot. Az emésztőszervek minden falatból annyi tápanyagot készítenek, amennyit csak lehet.

Bélbolyhok

A vékonybél (lásd fenn) kb. 5 méter hosszú. Nyálkahártyája belső falfelületéről apró, kesztyűujj-

szerű bélbolyhok nyúlnak a belsejébe, amelyeket hajszálerek hálóznak be. Itt szívódnak föl a vérbe az alkotórészeikre bontott tápanyagok, hogy az eljuttassa őket a test minden részébe.

Megállapíthatjuk, hogy az vagy, amit eszel? (lásd 30. o.)

Hány elefántot eszel meg?

Életed során kb. 30 000 kg élelmet fogyasztasz el, vagyis annyit, amennyi hat elefánt tömege. Emésztőszerveid szerencséjére ezt a mennyiséget csak kis adagokban eszed meg.

Okoska megmagyarázza

Ha egymás mellé helyeznénk egy felnőtt vékonybelének bolyhait, azok befednének egy egész teniszpályát. Ilyen nagy felület kell a víz és a tápanyagok gyors felszívódásához.

Az emésztés folyamata

Az emésztőrendszer nagyon hosszú csatorna, amely a szájtól a garaton, a nyelőcsőn, a gyomron, a beleken át a végbélig tart. Hozzátartozik még a hasnyálmirigy és a máj. Részt vesznek az emésztésben a szájüregbe nyíló nyálmirigyek is.

Az emésztés a szájban kezdődik, ahol a táplálékot a fogak és a nyál péppé alakítják.

A nyelőcső izmai összehúzódnak, így továbbítják a lenyelt falatot a gyomorba.

A gyomorban termelődő enzim és erős sav hatására megkezdődik a táplálék fehérjéinek emésztése.

Az emésztés a szájban kezdődik, ahol a táplálékot a fogak és a nyál péppé alakítják.

A hasnyálmirigy emésztőnedve többféle emésztőenzimet tartalmaz, köztük fehérjebontó enzimeket is.

A vékonybél három részre tagolódik: nyombél, éhbél, csipőbél.

Az emésztés a szájban kezdődik, ahol a táplálékot a fogak és a nyál péppé alakítják.

Az emésztés a szájban kezdődik, ahol a táplálékot a fogak és a nyál péppé alakítják.

Hol vannak a beleid?

A májban kiválasztódó epe részt vesz az ételben található zsírok emésztésében.

A vastagbél felszálló ágában szívódik fel a táplálék víztartalmának nagy része. Az itt élő baktériumok lebontják a tápanyagok maradványait. Ezzel együtt jár - hmi - a gázképződés...

A végbélnyíláson távozik a széklet, amely vizet és meg nem emésztett táplálékmaradványokat is tartalmaz.

Ez pedig az emésztőrendszer vége - a végbélnyílás. Záróizmának működése részben akaratunktól függ.

Az agy

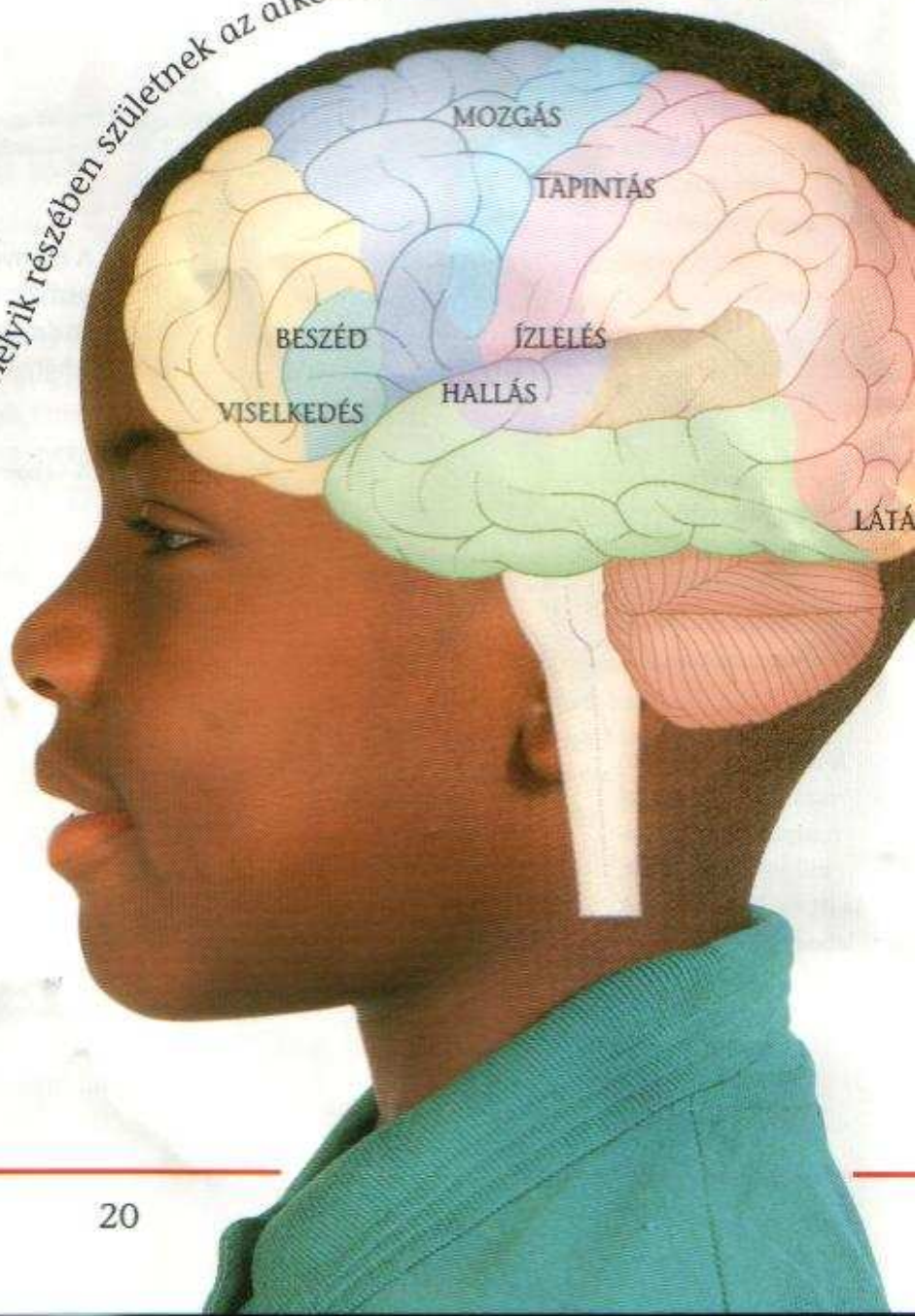

Mi az, ami 85%-ban vízből áll, és egy óriási, szürke dióhoz hasonlít? Az agy! Kétféle színű agyszövet van, szürke és fehér. A szürkeállomány – az agykéreg – idegsejteket tartalmaz, ezek teszik lehetővé, hogy gondolkodjunk és érezzünk. A fehérállomány a sejtek nyúlványaiból – idegrostokból – áll, ezek kötik össze a sejteket, kapcsolatot teremtve közöttük.

Az agykéreg

A felnőtt ember agyának tömege kb. 1,2-1,5 kg. Védelmét az öt körülvevő agygerincvelői folyadék látja el. Az agykéreg felelős a gondolkodásért, a mozgásért, valamint az érzékszervek által közvetített külvilági információk feldolgozásáért. Az emlékezet működésében az agynak több része is részt vesz.

Az agynak melyik részében születnek az alkotó gondolatok? (lásd 51. o.)

Próbáld ki Te is!

Adj a barátodnak egy matematikai feladatot. Figyeld meg, merre néz gondolkodás közben, jobbra vagy balra. Váratlanul kérdezd meg, melyik szín illik a zöldhöz. Az emberek – attól függően, hogy az agy két féltékéje közül melyiket használják, jobbra vagy balra néznek.

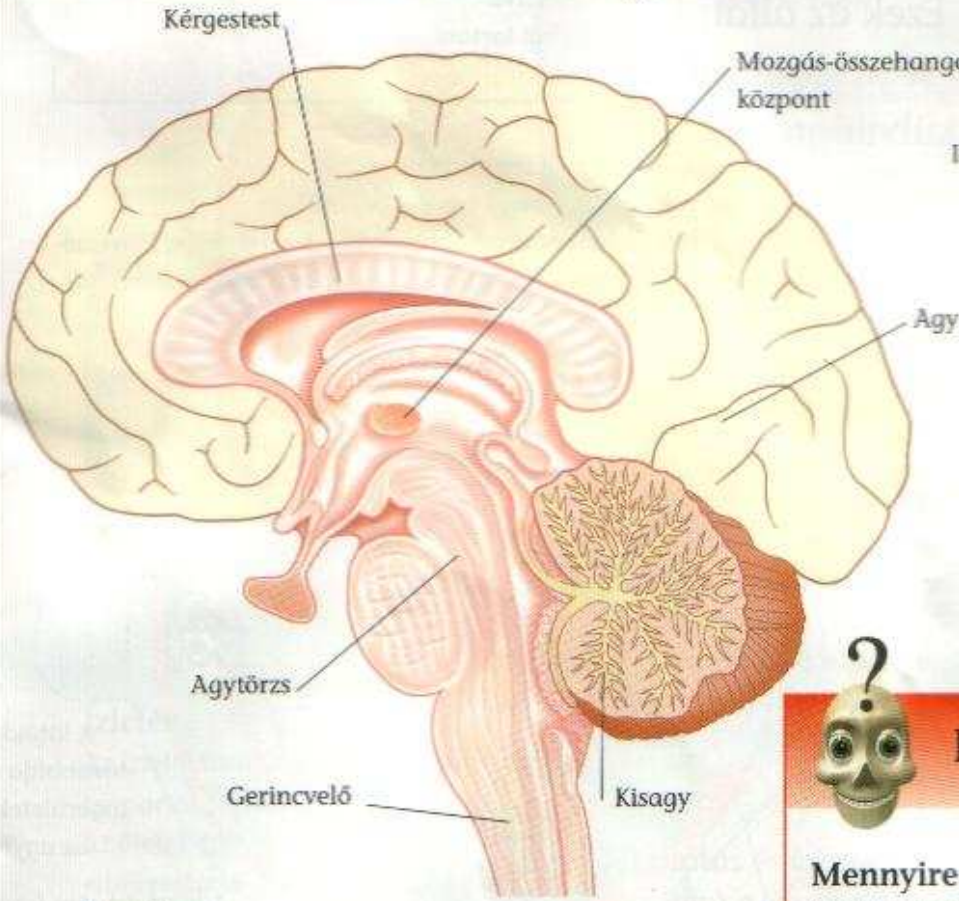
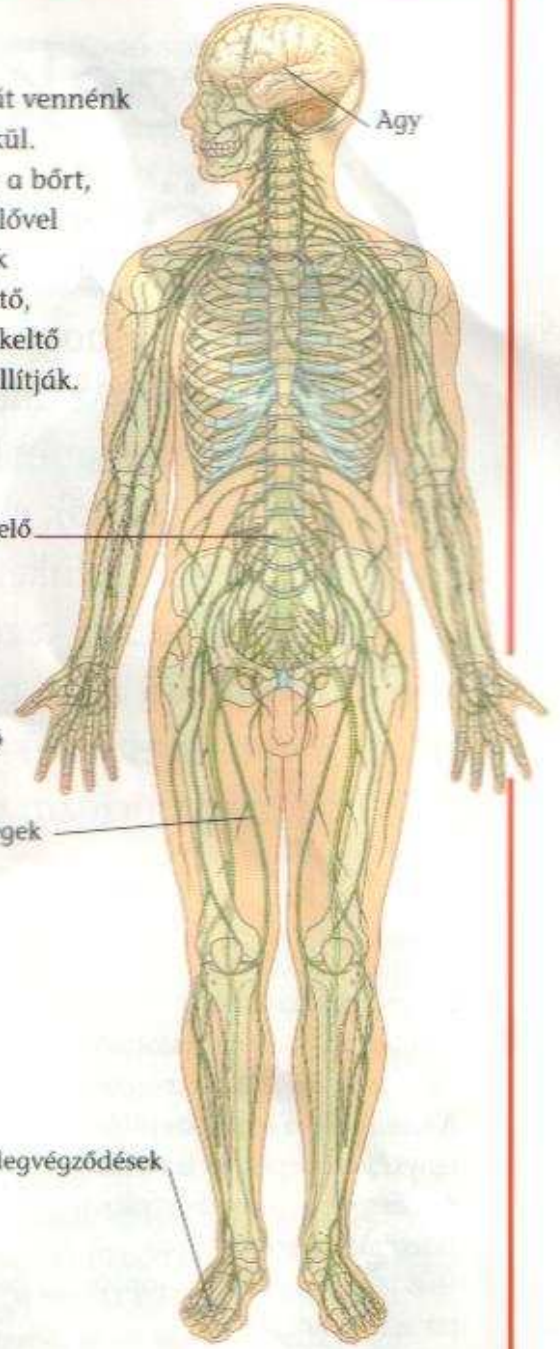
Összhang

Az agy ellenőrzése alatt tartja egész testünket. Irányítja a tanulás folyamatát, és bonyolult mozgássorok végzését. Segítségével kötjük be pl. a cipőfűzőnket, vagy teszünk tánclépéseket.

Idegrendszer

Agyunknak nem sok hasznát vennénk a sok-sok környéki ideg nélkül. Ezek kötik össze az izmokat, a bőrt, a belső szerveket a gerincvelővel és az aggyal. Némely idegek az izmokat mozgásra készítetők, mások az agyban érzeteket keltő ingerületeket szállítják.

Agytörzs

Az ábrán keresztmetszetben látható az agykéreg és a két féltekéjét összekötő kérgestest. Alatta van a gerincvelőt az aggyal összekötő, a zsigeri működéseket is szabályozó agytörzs (részei: nyúltvelő, híd, középagy, köztiagy).

Kérdezd meg Okoskát!

Mennyire redőzött az agy?
 Az agy felületén a szürkeállomány - a kéreg - mély barázdái húzódnak. Ha kiváználánk őket, a kéreg akkora helyet foglalna el, mint három agy felülete.

Az érzékek

Öt érzékünk van, segítségükkel szerzünk tudomást arról, hogy mi történik körülötünk. Az állatokat érzékeik irányítják, amikor élelmet keresnek, vagy amikor a veszélyt akarják elkerülni.

Mi, emberek érzékeinket sok egyéb célra is használjuk: élvezzük a zenét, nézünk filmeket, ismerünk föl arcokat. Ezek az állandó forrásai élményeinknek és segítségükkel szerzünk információkat a külvilágról.

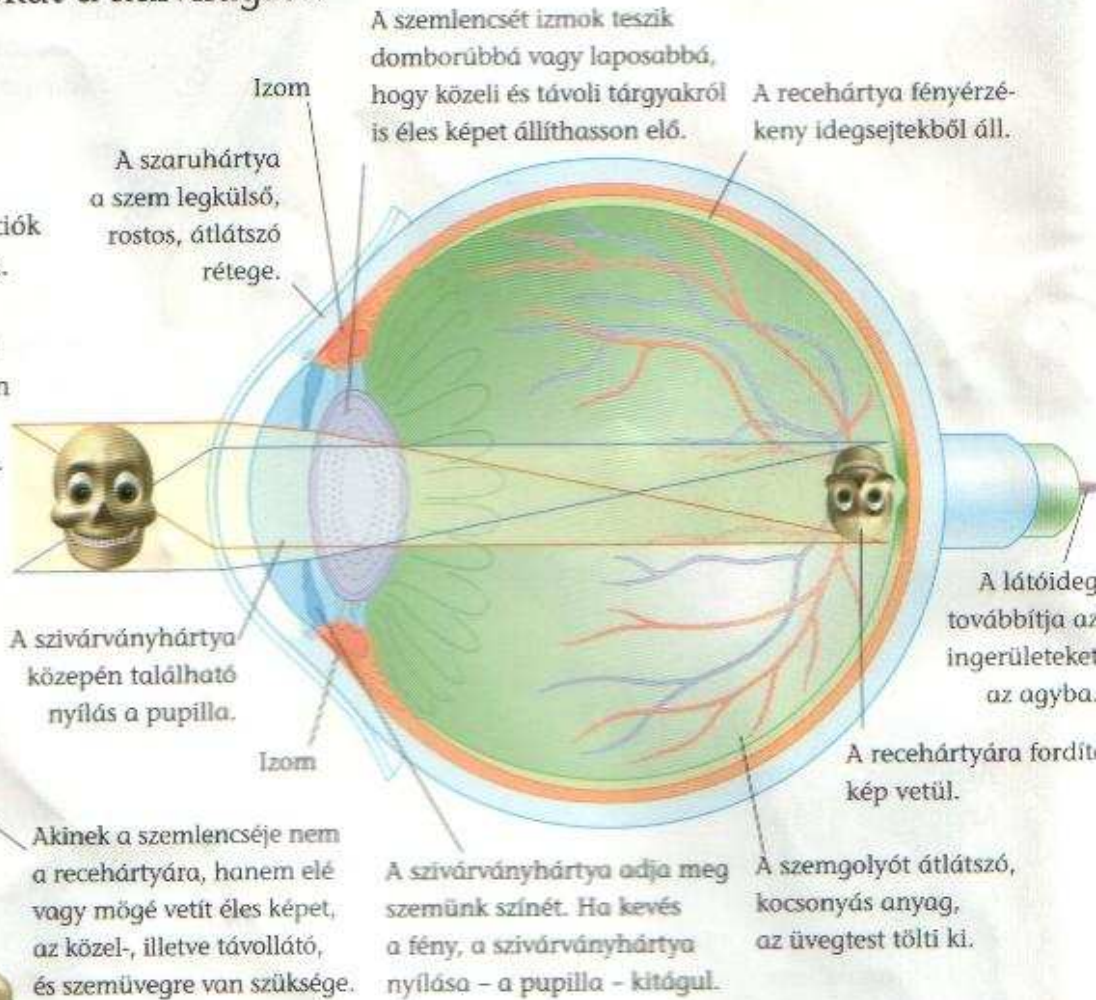
Próbáld ki Te is!

Próbáltad már befűzni a cérnát úgy, hogy egyik szemed becsuktad? Ahhoz, hogy föl tudd mérni, mi van közel, és mi van távol, mindkét szemedet nyitva kell tartani.

A csodálatos szem

A külvilágból érkező információk 75%-át a szem küldi az agyba. A szem még a legkorszerűbb fényképezőgépeknél is sokkal érzékenyebb. A recehártyában (ideghártya vagy retina) lévő idegvégződések továbbítják a képet az agyba.

A fülkagyló összegyűjti és a hallójáratok felé tereli a hanghullámokat.

Kalapács

Üllő

Kengyel

Dobhártya

A hallás ingerfelfogó szervei

A hanghullámok a levegő finom rezgései. A fülbe jutva megrezegtetik a középfül bejáratánál a dobhártyát, az pedig rezgésbe hozza a három hallócsontocskát. Innen a rezgések a belső fülbe, a csigába kerülnek, amelynek érzéksejtjeiben a folyadék mozgása ingerületet kelt.

A hangok keltette ingerületek elektromos jelek formájában jutnak el az agyba.

A hanghullámok hatására a csigában található folyadék rezgésbe jön.

A szaglősejtek az orr belsejében, a nyálkahártyában helyezkednek el.

A szagokat apró részecskék közvetítik, amelyek a levegővel együtt kerülnek be az orrba.

Az szagok érzékelése

Az orr nyálkahártyájában elhelyezkedő érzéksejtek segítségével mintegy 10 000 szagot tudunk megkülönböztetni. A szagok keltette ingerületek eljutnak az agyba, és ott érzetté válnak.

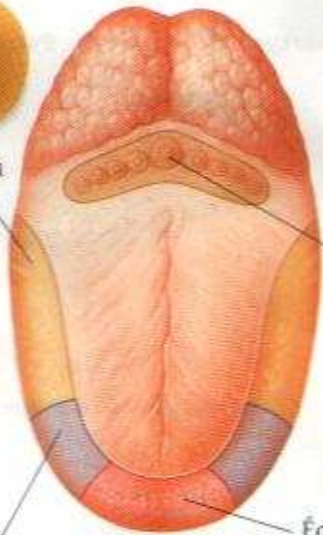
Savanyú

Keserű

Sós

Édes

Ízlelés

Az ízlelőbimbók kicsiny érzéksejtcsoportok, segítségükkel érezzük az ételek ízét. A nyelv egész felületén elhelyezkedő érzékszemölcsök falában található meg, és mindegyikük csak egy ízre érzékeny: édesre, sósra, savanyúra vagy keserűre.

Tapintás és érintés

A bőrünk a legnagyobb kiterjedésű érzékszervünk. Azok a legérzékenyebb részei, ahol sok az idegvégződés, pl. az ajkak és az ujjbegyek területén.

Ismételj és kísérletezz!

Most meglátjuk, jól figyeltél-e arra, amit Okoska eddig mondott. Válaszolj a kérdéseire és kísérletezz! Ha frissen szerzett tudásodat szeretnéd néhány érdekességgel kibővíteni, olvasd el az „Okoska megmagyarázza” rovatot!

Próbáld ki Te is!

Ellenőrizd, hogy mit tanultál az érzékekről!

Kérd meg édesanyádat, hozzon néhány gyümölcsöt! Próbáld felismerni a gyümölcsöket csak a szaglásodra és a tapintásodra hagyatkozva!

- Takard el a szemed egy kendővel!
- Tapintsd meg és szagold meg a gyümölcsöket, de ne kóstold meg őket!

Mіндеgyik gyümölcstől kitaláltad, hogy micsoda?

Melyik érzéked segített a legtöbbet?

Emlékszel?

A szem részei

Illeszd a szavakat a szem megfelelő részeihez!

Szívárványhártya Szaruhártya Pupilla

Látóideg Recehártya Szemlencse

A nyelv részei

Tudod, hogy a nyelved melyik részén érzed ezeknek a termékeknek az ízét?

Okoska megmagyarázza

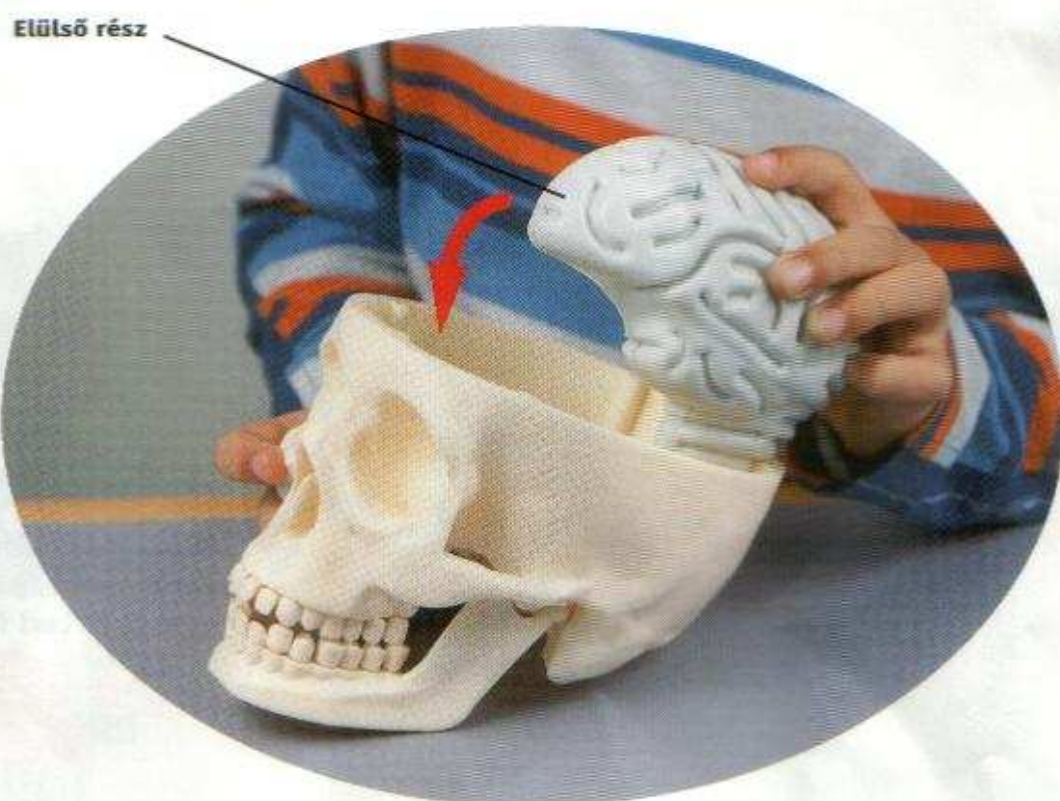
- A szív naponta kb. 10 000-szer ver. Számold ki, hogy hányat dobban egy év alatt. Ugye, döbbenetes!
- Agyunk tömege mindössze 2%-a az egész testünk tömegének, mégis vérmennyiségünk egyötöde folyik át rajta másodpercenként.

BAL FÉLTEKE

Helyezd be a koponyába a bal agyfélteke alkotóelemet.
A következő lapszámokkal megkapod a jobb féltekét és az agytörzset is. Ha ezeket is beilleszted, kész az agy makettje.

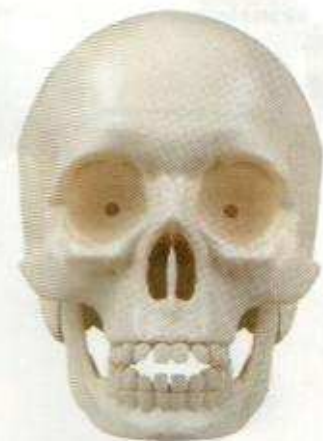
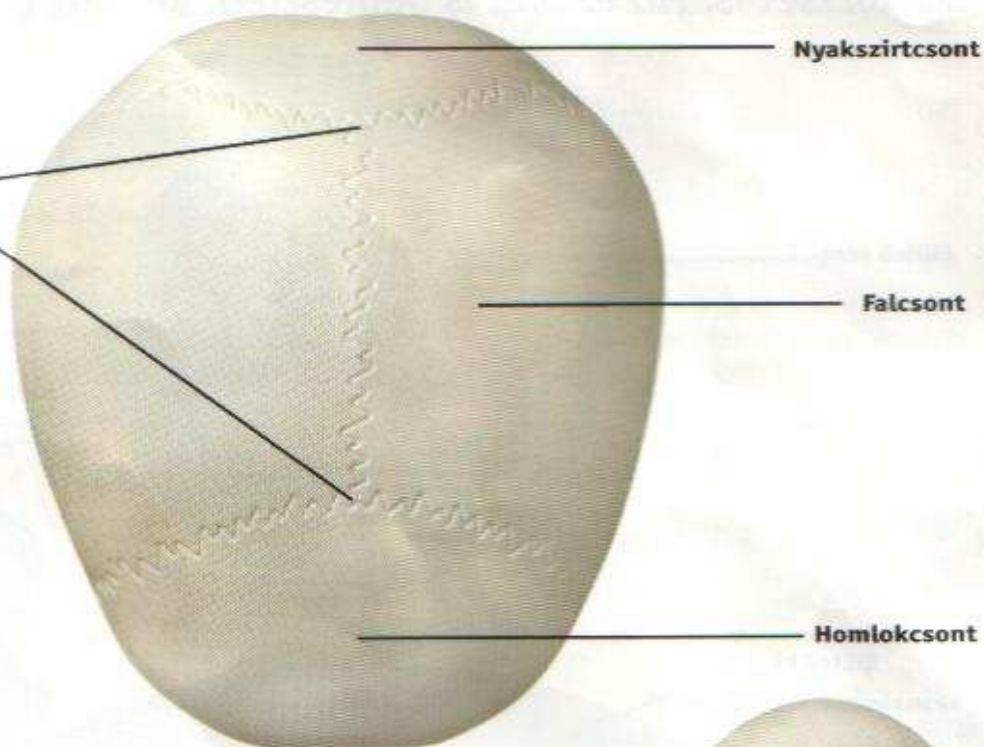

KOPONYATETŐ

Ha már a jobb és a bal agyféltekét meg az agytörzset is összekapcsoltad, a koponyára ráhelyezheted a koponyatetőt, amelyet a mostani számmal kaptál meg! Mielőtt összepattintod a két részt, a kiálló elemeket nagyon pontosan illeszd a lyukakhoz!

A koponyavarratok folytonos összeköttetést hoznak létre a koponyacsontok között, feladatuk e részek összetartása.

Már csak néhány alkotóelem, és kész a maketted feje!

